

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 18 (31)

Суми – 2019

**SECTION 5
LABOUR LAW; SOCIAL SECURITY LAW**

**СЕКЦІЯ 5
ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i18.p48>

**ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ТРАВМУВАННЯ
НА ВИРОБНИЦТВІ АБО ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ**

***Водоп'ян Тетяна Вікторівна,**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права і галузевих дисциплін,
Національний університет водного господарства та
природокористування
<https://orcid.org/0000-0002-7482-4577>*

Державна політика в сфері охорони праці спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням травмування. Попри це, на жаль, в Україні щороку фіксується значна кількість травм, а також смертей, що настають внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання. Згідно вимог законодавства про працю забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган.

Відносини з відшкодування моральної шкоди завданої внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання регулюється як нормами цивільного права, так і нормами Кодексу законів про працю, а також соціального забезпечення.

У разі завдання шкоди працівнику на роботодавця покладено обов'язок по відшкодуванню матеріальної та моральної шкоди, при чому остання підлягає відшкодуванню, якщо порушення законних прав працівника призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Суб'єктами відшкодування матеріальної шкоди, завданої працівникові внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання виступають як роботодавець так і Фонд соціального страхування, у частині ж відшкодування моральної шкоди – лише роботодавець.

В Україні не встановлено чітких алгоритмів нарахування розміру моральної шкоди, нижньої чи верхньої межі, а суд при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди повинен враховувати вимоги розумності та справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Аналіз судової практики за позовами осіб, які отримали професійні захворювання або їх близьких родичів, до роботодавців про відшкодування моральної шкоди, свідчить про неоднакове застосування норм матеріального права судами та значний діапазон тих сум, які стягуються на відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: моральна шкода, травмування на виробництві, професійне захворювання, роботодавець, працівник.

Vodopian T.V. Compensation for moral damage caused as a result of injury at work or occupational disease. State policy in the field of occupational safety is aimed at creating proper, safe and healthy working conditions, prevention of accidents and occupational injuries. Despite this, unfortunately, in Ukraine, many injuries, as well as deaths resulting from workplace injuries and illnesses, are recorded annually. According to the requirements of the labor legislation, the owner or his authorized body shall be entrusted with ensuring safe and harmless working conditions.

Moral damage caused by workplace injuries and illnesses issues are governed by the rules of civil law and labor law and social security law.

In the event of harm to an employee, the employer has a duty to compensate for material and moral damage, whereby the latter is liable to compensation if the violations of the employee's legal rights have resulted in moral suffering, loss of normal life ties and require him / her extra life for organizing.

Both the employer and the Social Insurance Fund are subject to compensation for material damage caused to the employee as a result of an workplace injuries and illnesses, and only the employer is responsible for moral damage.

There are no clear algorithms for calculating the amount of moral damages, the lower or the upper limit, and the court must consider the requirements of reasonableness and fairness in determining the amount of moral damages. Moral damage is compensated irrespective of the material damage to be recovered and is not related to the amount of such compensation.

The amount of moral damage is determined by the court depending on the nature of the offense, the depth of physical and mental suffering, impairment of the victim's abilities or deprivation of their ability to realize them, the degree of guilt of the person who caused the moral harm, if the fault is grounds for compensation, and also taking into account other essential circumstances.

An analysis of the case-law on claims by persons who have received workplace injuries and illnesses or their close relatives to employers for compensation for moral damage indicates that courts have applied unequal substantive law rules and a large range of amounts recovered for moral damage.

Keywords: moral harm, industrial injury, workplace illness, employer, employee.

Найвищою соціальною цінністю в Україні визнано людину, її життя та здоров'я. Безперечно, що здоров'я є однією з найцінніших властивостей для кожної людини в процесі її життєдіяльності. Відповідно до положень ст. 4 Закону України «Про охорону праці» державна політика в цій галузі спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням. На сучасному етапі в Україні відбувається реформування законодавства та існує нагальна потреба прийняття нового нормативного акту у сфері регулювання трудових відносин, який би відповідав потребам сьогодення, міжнародним стандартам та найкращим практикам. В цьому контексті врегулювання проблематики безпечних умов праці для життя, здоров'я працівника та порядок відшкодування завданої йому шкоди внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання є вкрай важливим аспектом.

Питання відшкодування шкоди завданої життя та здоров'ю працівника розглядалося в межах

теорії трудового права такими дослідниками як Н. Болотіна, Г. Чанишева, О. Коробков, О. Яковлев, А. Андрушко та іншими. В розрізі інституту цивільного права питанням відшкодування моральної шкоди була присвячена увага вчених-цивілістів І. Забари, С. Клім, Н. Полішко, С. Селезень, І. Майстер, Л. Ольховик ПРИМАК!!! тощо, які у своїх доробках висвітлювали питання визначення терміну «моральна шкода», відмінностей цього виду шкоди від немайнової та визначення розміру її відшкодування.

Попри наявність певних наукових розробок у досліджуваному питанні, проблематика відшкодування моральної шкоди завданої внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання не дістала змістовного вивчення. Актуальність тематики зумовлена браком правового регулювання, суперечливою судовою практикою та необхідністю формулювання нових концептуальних засад у сфері відшкодування шкоди, завданої працівникові.

В Україні щороку фіксується значна кількість травм, а також смертей, що настають внаслідок травмування на виробництві (табл. 1). Ще більшою є кількість осіб, яким встановлено наявність професійних захворювань та втрату працездатності.

Регіонами, що є «лідерами» у кількості травматичних випадків є традиційно області з розвинутою промисловістю, де зосереджені підприємства з шкідливими та небезпечними умовами праці, це Дніпропетровська та Донецька області, за 2018 рік 602, 564 випадки відповідно. Більше двохсот випадків у м. Києві (287), Запорізькій (295) та Вінницькій (216) областях. Найнижчий показник за 2018 рік у Чернівецькій області, всього 36 випадків травмування.

Згідно з приписами ст. 153 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці [2]. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці.

У разі завдання шкоди працівнику на роботодавця покладено обов'язок по відшкодуванню такої шкоди. Згідно норм цивільного законодавства відшкодуванню підлягає матеріальна та моральна шкода.

Яковлев О.А. справедливо зазначає, що питання правової природи відшкодування шкоди у зазначених випадках є дискусійним. У цивільному праві така шкода розглядається як позадоговірна, якщо ж аналізувати норми трудового права можемо зробити висновок, що трудові відносини є добровільними, вольовими відносинами, що передбачають наявність взаємних прав та обов'язків. [3, с. 83]

Що стосується відшкодування матеріальної шкоди, завданої працівникові внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання, то суб'єктами її відшкодування виступають як роботодавець так і Фонд соціального страхування.

Відповідно до ч. 7 ст. 36 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" страхові виплати складаються із: 1) страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності (далі - щомісячна страхова виплата); 2) страхової

виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого); 3) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності; 4) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу [4].

У частині ж відшкодування моральної шкоди, то лиш роботодавець є суб'єктом її відшкодування, оскільки, положеннями ч. 8 ст. 36 зазначеного Закону передбачено, що відшкодування моральної (немайнової) шкоди потерпілим від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань і членам їхніх сімей не є страховою виплатою та здійснюється незалежно від часу настання страхового випадку відповідно до положень Цивільного кодексу України (далі- ЦК України)[5] та КЗпП України.

Певний період відбувалося покладення відповідальності по відшкодуванню моральної шкоди і на Фонд, однак Законом України від 23 лютого 2007 року № 717-V «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», що набрав чинності з 30 березня 2007 року, виключено частину третьої статті 34 Закону, яка передбачала право потерпілого на відшкодування моральної шкоди.

З того часу застраховані громадяни, які потерпіли на виробництві від нещасного випадку або професійного захворювання, позбавлені права на відшкодування моральної шкоди за рахунок Фонду соцстраху, яке вони мали відповідно до положень первинної редакції цього Закону України.

Конституційний Суд України в своєму Рішенні від 8 жовтня 2008 року у справі № 1-32/2008 зазначені зміни до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними) з огляду на те, що право цих громадян на відшкодування моральної шкоди не порушено, оскільки статтею 1167 Цивільного кодексу України та статтею 237-1 Кодексу законів про працю України їм надано право відшкодувати моральну шкоду за рахунок власника або уповноваженого ним органу (роботодавця)[6].

Законодавець не лише змінив суб'єкта, зобов'язаного відшкодувати працівнику

моральну шкоду (раніше це був фонд соціального страхування, а зараз – роботодавець), а й трансформував поняття «відшкодування моральної шкоди працівнику, завданої під час виконання ним трудових обов'язків», із соціальної площини страхових виплат у цивільно-правову площину майнової відповідальності [7, с. 144].

Відповідно до ст. 237-1 КЗпП України відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику провадиться, якщо порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Нормами статей 23, 1167 ЦК України визначені загальні підстави відшкодування моральної шкоди, яка відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, передбачених законом.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості. (ч. 3 ст. 23 ЦК України).

Виходячи з аналізу ст. 1167 ЦК України зобов'язання з відшкодування моральної шкоди виникає за наявності: 1) моральної шкоди як наслідку порушення особистих немайнових прав або посягання на інші нематеріальні блага; 2) неправомірних рішень, дій чи бездіяльності заподіювача шкоди; 3) причинного зв'язку між неправомірною поведінкою і моральною шкодою; 4) вини заподіювача шкоди.

У трудовому праві протиправне діяння розглядається також як порушення власником або уповноваженим ним органом обов'язку щодо забезпечення безпечних умов праці і нездійснення ним усіх залежних від нього заходів щодо охорони праці працівників.

Причинний зв'язок як елемент правопорушення виражає зв'язок протиправної поведінки власника або уповноваженого ним органу і моральної шкоди, що настала, де протиправність виступає причиною, а моральна шкода - наслідком.

Вина власника або уповноваженого ним органу при заподіянні працівникові моральної шкоди має подвійне значення: при наявності вини настає відповідальність за заподіяну працівникові моральну шкоду, а її форма та ступінь впливають

на визначення розміру відшкодування. Вина власника - це його психічне ставлення до здійснюваного порушення трудових прав працівника, яке може діставати свій вияв у формах умислу, необережності (простої та грубої), а також неосвіченості (необізнаності). Форма вини власника або уповноваженого ним органу - це окреслене в законі поєднання певних ознак (елементів) його свідомості та волі, в якому відображається психічне ставлення до свого протиправного діяння та його негативних наслідків. Ступінь вини власника - це оціночна, кількісна категорія, яка багато в чому визначає тяжкість вчиненого ним діяння і впливає на визначення розміру відшкодування заподіяної працівникові моральної шкоди.

Вина роботодавця у кожному окремому випадку встановлюється комісією з розслідування нещасного випадку, а також можливий і судовий порядок встановлення вини роботодавця, відповідно до ст. 221 КЗпП. Отже, можна зробити висновок, що у випадках заподіяння шкоди життю або здоров'ю працівників їх роботодавцями (наймачами) вина останніх розуміється в широкому сенсі як незабезпечення ними безпечних умов і належної охорони праці. Це означає, що під виною роботодавця розуміється будь-яке (навіть незначне) порушення правил охорони праці і техніки безпеки, промислової санітарії, відсутність належного нагляду за безпекою робіт. Вина роботодавця презюмується, тобто він звільняється від відповідальності, якщо доведе, що шкода заподіяна не з його вини. Заподіяння каліцтва, виникнення професійного захворювання у працівника, його загибель найчастіше пов'язані саме з діяльністю роботодавця (наймача), що створює підвищену небезпеку для оточуючих. Це означає, що під виною роботодавця розуміється будь-яке (навіть незначне) порушення правил охорони праці і техніки безпеки, промислової санітарії, відсутність належного нагляду за безпекою робіт. Вина роботодавця може виражатися в порушенні міжгалузевих і галузевих норм з охорони та безпеки праці, державних стандартів системи безпеки праці, будівельних норм і правил, норм санітарії та гігієни і т.п. [8]

У роз'ясненнях викладених у Пленумі Верховного Суду України від 31.03.1995 року із змінами від 25.05.2001 року «Про судову практику по справам про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» факт заподіяння моральної шкоди пов'язують не лише зі станом напруженості під впливом сильнодіючого впливу, яким є стрес, а із наявністю втрат фізичного і психічного характеру, які тягнуть за собою порушення нормальних життєвих зв'язків потерпілого,

зменшення його суспільної активності, потребують від нього додаткових зусиль для організації життя [9].

В Україні не тільки не встановлено чітких алгоритмів нарахування розміру моральної шкоди, а й навіть нижньої чи верхньої межі, як орієнтирів. При визначенні розміру відшкодування моральної шкоди суд повинен враховувати вимоги розумності та справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Аналізуючи судову практику, можна зробити висновок, що розмір стягнення на відшкодування шкоди має дуже широкий спектр, наприклад від 5000 грн. до 30000 грн. при втраті 10% професійної працездатності.

Зокрема рішенням Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 12.06.2016, у справі, де позивач втратив працездатність на 10 % внаслідок травми, відшкодування моральної шкоди відбулося у розмірі 30 000 гривень як і заявляв позивач. [10]

Для прикладу у випадку отримання позивачем третьої групи інвалідності та підтвердження 30% втрати працездатності строком до 21.06.2020 року, останній звернувся з вимогою відшкодування моральної шкоди 60000, рішенням Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 12.03.2019 було стягнуто 30 000 грн. [11]

У справі, де позивачу встановлено 60 % втрати професійної працездатності за трудовим каліцтвом, та він був визнаний інвалідом 2 групи безстроково, працівник просив стягнути 100000 грн. на відшкодування моральної шкоди, суд задовольнив вказану вимогу у розмірі 45 000 грн. [12]

Цікавим з точки зору визначення судами розміру грошового відшкодування моральної шкоди є справа молодій жінки, яка на 17-й робочий день отримала травму внаслідок якої відбулося 100% втрати професійної працездатності та остання отримала I групу інвалідності. За висновком МСЕК 23-річна позивачка потребувала постійного стороннього догляду та медикаментозного лікування. У позовних вимогах просила стягнути 200 000 грн. на відшкодування моральної шкоди, однак судом першої інстанції вказані вимоги задоволено частково, стягнуто 50 000 грн. Суд апеляційної інстанції не погодився з висновками суду першої інстанції, вказавши, що *«ОСОБА_1 у віці 23 років через події, які призвели до ушкодження її здоров'я, стала інвалідом I групи, а також докорінно змінилось її життя, оскільки з часу отримання трудового каліцтва вона позбавлена можливості вести звичайний спосіб*

життя, самостійно обслуговувати себе, втратила зір, не може працювати, займатись виховання малолітнього сина.

Вирішуючи питання про справедливий розмір відшкодування спричиненої моральної шкоди у грошовому еквіваленті, колегія суддів апеляційного суду враховує, що зазначені вище негативні обставини є істотними та носять довічний характер, а також не можуть бути усунуті з плином часу.

Крім цього, колегія суддів враховує, що відшкодування спричиненої моральної шкоди відбувається одноразово та повторному відшкодуванню не підлягає, тому, виходячи із засад розумного задоволення вимог позивача, приходиться до висновку, що відшкодування моральної шкоди ОСОБА_1 має становити 200 000 гривень у грошовому еквіваленті, оскільки саме такий розмір є справедливою сатисфакцією пережитих позивачем страждань та розуміння неможливості в майбутньому кардинально змінити якість життя останньої, і такий розмір відшкодування не призводить до її збагачення, а лише в певній мірі компенсує завдані моральні страждання.» [13]

У разі смерті працівника право на відшкодування моральної шкоди належить її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю. Однак суди не завжди правильно встановлюють коло таких осіб.

Вартим уваги у цьому аспекті є Постанова ВС України у справі 6-208цс14 від 11.03.2015 р. У жовтні 2013 року позивачка звернулася до суду із позовом про відшкодування моральної шкоди, мотивуючи вимоги тим, що у 2005 році помер її батько. Висновком комунальної установи "Обласний центр медико-соціальної експертизи" Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 17.05.2006 встановлено причинний зв'язок смерті її батька з наслідками нещасного випадку, пов'язаного з виробництвом, що підтверджується актом за формою Н-1 від 18 червня 1982 року.

Посилаючись на те, що у зв'язку з утратою батька вона зазнала душевного болю й відчула сильний емоційний стрес, чим їй завдано моральної шкоди, позивачка просила задовольнити її позовні вимоги та стягнути з публічного акціонерного товариства "ДТЕК Павлоградвугілля" 10 000 грн на відшкодування моральної шкоди. Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги були задоволені, рішеннями апеляційної та касаційної інстанції у задоволенні позовних вимог відмовлено.

У своїй Постанові Верховний Суд України навів таке. За змістом статті 1168 ЦК України моральна

шкода, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів. Моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю.

У зазначеній нормі поняття "діти" вжито в розумінні кровної спорідненості з померлим, оскільки особа не набуває особливого правового статусу, пов'язаного з її неповноліттям, а в числі найближчих до померлого осіб отримує право на відшкодування моральної шкоди, яке не пов'язане із віком особи.

При вирішенні питання про право потерпілого на відшкодування моральної шкоди суди правильно виходили із вимог статей 21, 28, 34 Закону № 1105-XIV в їх сукупності, якими передбачено, що право на отримання потерпілим страхових виплат у разі настання стійкої втрати працездатності, у тому числі виплати компенсації за моральну шкоду, виникає у особи з дня встановлення їй стійкої втрати працездатності вперше висновком медико-соціальної експертної комісії. Крім того, відповідно до пункту 3 частини першої статті 268 ЦК України на вимогу про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (тобто і на вимогу про відшкодування моральної шкоди) позовна давність не поширюється. Аналогічні роз'яснення надано у пункті 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 "Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" (із відповідними змінами). [14]

За результатами аналізу матеріалів, що надійшли з апеляційних судів, листа Фонду соцстраху та судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ встановлено, що є випадки, коли суди при однаковій втраті

професійної працездатності та встановленні однакової групи інвалідності визначали різні розміри моральної шкоди потерпілим.

Проведений ВССУ аналіз судових рішень у досліджуваній категорії справ свідчить про те, що при 15% втрати працездатності мінімальний розмір моральної шкоди становив 1500 грн, а максимальний - 50000 грн; при 50% втрати працездатності мінімальний розмір моральної шкоди становив 2000 грн, а максимальний - 150000 грн. При цьому максимальний розмір моральної шкоди при 100% втрати працездатності становив 60000 грн. [15]

Як слушно зазначає О.С. Боева, системний аналіз судової практики показує, що цивільні справи за позовами осіб, які отримали професійні захворювання, до відповідних відділень виконавчої дирекції Фонду або до підприємств (роботодавців), про відшкодування моральної шкоди, розглядаються судами загальної юрисдикції за умов неоднакового застосування норм матеріального права. [16]

Можна зробити висновок, що відносини з відшкодування моральної шкоди завданої внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання регулюється як нормами цивільного права, так і нормами Кодексу законів про працю, а також соціального забезпечення. Визначення судом розміру грошового відшкодування моральної шкоди не врегульовано нормами права, а базується на принципах розумності та справедливості. Виходячи з цього суми коштів, що стягуються судами на користь позивачів не мають єдиного уніфікованого підходу та перебувають у широкому діапазоні. Зазначені проблеми потребують вирішення або шляхом встановлення методики визначення розміру відшкодування моральної шкоди, або шляхом уніфікації судової практики Верховним Судом.

Таблиця 1. Стан виробничого травматизму по роках 2016-2018 за галузями[1]

Галузь	2016		2017		2018	
	кількість травмованих осіб	з них випадків смерті	кількість травмованих осіб	з них випадків смерті	кількість травмованих осіб	з них випадків смерті
Вугільна	864	20	780	23	725	21
Гірничорудна та нерудна	192	23	201	9	173	22
Нафтогазовидобувна та геологорозвідка	23	5	20	3	25	1

Енергетика	136	14	121	16	118	11
Будівництво	184	41	224	54	205	54
Котлонагляд, підйомні споруди	20	6	16	9	15	8
Машинобудування	313	19	336	19	364	19
Металургійна	255	12	260	13	244	21
Хімічна	146	10	128	5	105	13
Транспорт	364	70	393	65	338	88
Зв'язок	60	1	57	2	76	3
Газова промисловість	36	2	35	2	32	0
Житлокомунгосп	167	34	155	17	140	17
Агропромисловий комплекс	578	83	537	75	503	67
Деревообробна промисловість	51	2	76	7	67	5
Легка та текстильна промисловість	22	0	23	1	38	1
Соціально-культурна сфера та торгівля	1017	58	951	46	958	58
Р а з о м	4428	400	4313	366	4126	409

Література:

1. Державна служба України з питань праці. Статистичні дані виробничого травматизму. Retrieved from <http://dsp.gov.ua/statystychni-dani-vyrobnychoho-travma-2/>
2. Кодекс законів про працю України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Яковлев, О.А. (2016) Правове регулювання відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті. Науковий вісник публічного та приватного права. Вип.2, ч. 2, 2016. С. 82-86.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.
5. Цивільний кодекс України. (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України "Про міліцію" (справа про строки адміністративного затримання). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11>.
7. Тимофіїв, Р. (2016) Відшкодування роботодавцем моральної шкоди, завданої нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням як вид соціального захисту працівників. Вісник Львівського Університету. Серія Юридична, 63, 142–152.
8. Рубан, О.О. (2017) Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю або життю фізичної особи на виробництві за цивільним законодавством України
9. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
10. Рішення Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 12.06.2016 Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57856830>
11. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 12.03.2019 Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80370631#>
12. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області 05.09.2019 Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84068775>

13. Рішення Апеляційного суду Донецької області від 25.10.2017 Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69904812#>

14. Постанова Верховного суду України від 11.03.2015 р. Retrieved from <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicii/su/6-208cs14>

15. Аналіз судової практики у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків | від 01.09.2011. (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0010740-11>.

16. Боева, О. С. (2015) Відшкодування моральної шкоди за наявності професійного захворювання. Судова апеляція, 1, 63-71.